

MAI THÙY ANH*

MỘT SỐ HOẠT ĐỘNG TÔN GIÁO CỦA NHẤT QUÁN ĐẠO Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Tóm tắt: *Nhất Quán đạo là một hiện tượng tôn giáo mới du nhập từ Đài Loan vào Việt Nam từ những năm 1980-1990. Hiện tượng tôn giáo này đang có những hoạt động mạnh mẽ, sinh hoạt tôn giáo đều đặn và có xu hướng lan tỏa tại các tỉnh thành Nam Bộ (như thành phố Hồ Chí Minh, Long An, Tiền Giang, Đồng Tháp...) và đặt ra những thách thức về mặt ứng xử của Nhà nước cũng như thu hút sự quan tâm chú ý của giới nghiên cứu. Bài viết hướng đến làm rõ sự du nhập và truyền bá của Nhất Quán đạo tại Việt Nam cũng như một số hoạt động quản lý tổ chức của hiện tượng tôn giáo này trong thời gian gần đây.*

Từ khóa: *Hiện tượng tôn giáo mới, Nhất Quán đạo, hoạt động tôn giáo, Việt Nam*

Mở đầu

Theo nhiều nhà nghiên cứu, Nhất Quán đạo là một trong những phong trào tôn giáo có sự phát triển nhanh nhất, lớn nhất ở châu Á [Nikolas Broy, 2019: 2; Grzegorz Frąszczak, Lukas K. Pokorny, 2023: 315], thể hiện sự tổng hợp sáng tạo của các giáo lý và thực hành của Khổng giáo, Phật giáo, Đạo giáo, cũng như các truyền thống giáo phái và ảnh hưởng tôn giáo phổ biến [Nikolas Broy, 2022: 3]. Nhất Quán đạo bắt nguồn từ một trong những giáo phái tôn giáo dân gian ở Trung Quốc thời Minh Thanh là Mạc Hậu Nhất Trứ giáo ở Sơn Đông với người đứng đầu Vương Giác Nhất. Vào năm 1886, vị tổ sư tiếp theo của giáo phái này là Lưu Thanh Hư đã đổi tên đạo thành “Nhất Quán đạo”, tên gọi này được xuất phát từ câu nói “吾道一以贯之” (ngô đạo nhất dĩ quán chi) của Khổng Tử trong sách Luận Ngữ, có nghĩa là “Đạo của ta vốn dĩ chỉ có một”. Nghĩa gốc của “Đạo” là con đường, được mở rộng thành phương pháp, học thuyết, đạo đức, trí tuệ, v.v.

* Viện Nghiên cứu Tôn giáo, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

Ngày nhận bài: 18/1/2025; Ngày biên tập: 20/1/2025; Duyệt đăng: 17/3/2025.

Người tin theo Nhất Quán đạo cho rằng “Nhất” có nghĩa là chân lý vô cực, đứng trong mọi hoàn cảnh, còn “Quán” có nghĩa là quán triệt tất cả thiên địa vạn vật, từ vô đến hữu, từ ban đầu đến kết thúc. Nhất Quán đạo có nghĩa là chỉ có một con đường để giải thoát chúng sinh khỏi vòng luân hồi và đi đến cõi Niết bàn, đó là con đường chính Đạo.

Trong những năm 1934-1949, Nhất Quán đạo đã trở thành một trong những tổ chức “hội đạo môn” (tổ chức tôn giáo dân gian bí mật) phát triển nhanh chóng và có sức ảnh hưởng lớn ở Trung Quốc, đặc biệt là các tỉnh Liêu Ninh, Sơn Tây, Sơn Đông, Hà Bắc, Hàng Châu, Thượng Hải... Sau khi Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa thành lập, Nhất Quán đạo phải chuyển dần tổ chức sang Đài Loan và bị cấm hoàn toàn ở đại lục vào năm 1951 vì Đảng Cộng sản Trung Quốc nhận định tôn giáo này có nhiều ảnh hưởng tiêu cực với sự nghiệp cách mạng. Sau nhiều năm thảng nỗ lực truyền bá và phát triển, Nhất Quán đạo đã được chính quyền Đài Loan công nhận là một tôn giáo hoạt động hợp pháp vào tháng 1/1987. Song hành cùng với sự phát triển kinh tế nhanh chóng của Đài Loan và làn sóng di cư của người Hoa, Nhất Quán đạo đã được truyền bá, du nhập đến hơn 80 quốc trên thế giới và “trở thành một loại hình tôn giáo tín ngưỡng sinh ra ở Trung Quốc có tính quốc tế hóa nhất hiện nay [Dương Lưu Xương, 2010: 46].

Trong những năm gần đây, Nhất Quán đạo đang có những hoạt động mạnh mẽ, sinh hoạt tôn giáo đều đặn và có xu hướng lan tỏa ở không ít tỉnh thành của Việt Nam; điều này đặt ra những thách thức về mặt ứng xử của nhà nước cũng như thu hút sự quan tâm chú ý của nhiều nhà nghiên cứu. Ban tôn giáo Chính phủ thực hiện *Dự án Khảo sát thực trạng tôn giáo mới ở nước ta hiện nay những giải pháp và kiến nghị* năm 2008 là tư liệu sớm nhất giới thiệu sơ lược về Nhất Quán đạo với tư cách là một hiện tượng tôn giáo mới có nguồn gốc từ nước ngoài. *Nhất Quán đạo - hiện tượng tôn giáo mới ở Thành phố Hồ Chí Minh* của Phạm Thị Bích Ngọc (2013); *Nhất Quán đạo - một tôn giáo mới ở Đài Loan* của Lương Gia Toàn (2014); *Tôn giáo mới nhận thức và thực tiễn của Trương Văn Chung* (chủ biên) (2016); *Nhất Quán đạo – hiện tượng tôn giáo mới với cộng đồng người Hoa thành phố Hồ Chí Minh* của Mai Thùy Anh (2021), *Yiguandao in Vietnam: A Preliminary Exploration* của Grzegorz Frąszczak, Lukas K. Pokorny (2023), 一貫道發一崇德在越南的道務發展之探析 (*Một nghiên cứu thảo luận và phân tích sự truyền bá phát triển của Nhất Quán đạo Phát Nhất Sùng Đức ở Việt Nam*) của Nguyễn Hồng Thúy

Kiều (2024) là những công trình luận văn, bài viết trong sách chuyên khảo, bài hội thảo, bài tạp chí chuyên ngành làm rõ những đặc điểm của Nhất Quán đạo tại Đài Loan và Việt Nam, từ sự du nhập vào nước ta, cho đến giáo lý, kinh sách, đối tượng thờ cúng, nghi lễ, hệ thống tổ chức... Nhìn chung, những nghiên cứu về hoạt động của Nhất Quán đạo tại Việt Nam còn tương đối ít và chưa cập nhật được những biến động thực tế mới nhất gần đây. Đây là vấn đề chính mà bài viết mong muốn làm rõ.

Theo Điều 2, *Luật tín ngưỡng, tôn giáo* quy định “Hoạt động tôn giáo là hoạt động truyền bá tôn giáo, sinh hoạt tôn giáo và quản lý tổ chức của tôn giáo” [Quốc hội, 2006]. Tuy nhiên, bài viết sẽ chỉ tập trung khái quát sự du nhập và truyền bá của Nhất Quán đạo tại Việt Nam cũng như một số hoạt động quản lý tổ chức của hiện tượng tôn giáo này, còn sinh hoạt tôn giáo của Nhất Quán đạo chúng tôi sẽ làm rõ ở các nghiên cứu sau. Những nội dung được phân tích từ góc độ Tôn giáo học dựa trên các nghiên cứu của nhiều học giả trong và ngoài nước, những thông tin được công bố trên các phương tiện truyền thông đại chúng cùng kết quả điều tra điền dã của tác giả từ năm 2019 đến đầu năm 2025 tại Nam bộ.

1. Sơ lược quá trình du nhập Nhất Quán đạo vào Việt Nam

Vấn đề Nhất Quán đạo truyền sang cụ thể năm nào, có bao nhiêu tổ - nhánh có mặt trên lãnh thổ Việt Nam nói chung và thành phố Hồ Chí Minh nói riêng chưa có những thông tin thống nhất, chính xác. Một nghiên cứu đề cập đến sự tồn tại của ba tổ Nhất Quán đạo ở thành phố Hồ Chí Minh gồm Phát Nhất (Phát Nhất Sùng Đức và Phát Nhất Linh Ấn), Bảo Quang và Hưng Nghị. Vào khoảng đầu thập niên 90 của thế kỷ XX, Phát Nhất Sùng Đức truyền bá vào Việt Nam thông qua một phụ nữ người Hoa tên NBH ở quận 6 thành phố Hồ Chí Minh. Người này gia nhập Nhất Quán đạo tại nhánh Phát Nhất Sùng Đức sau khi kết hôn với người Đài Loan; rồi về Việt Nam cùng với Điểm truyền sư¹ M, để giúp những người trong gia đình mình cầu đạo. NBH cùng với các thành viên trong gia đình ra sức truyền đạo, chủ yếu là tới họ hàng, bạn bè. Khi số lượng người tin theo tăng lên đáng kể thì Phật đường công cộng đầu tiên được thành lập tại nhà của NBH vào năm 1990. Dần dần một số Phật đường gia đình được thành lập trong khu vực người Hoa ở quận 6, ở quận 5, quận 1, quận Tân Phú, quận 12, quận 10,... Từ thành phố Hồ Chí Minh, Nhất Quán đạo mở thêm nhiều Phật đường ở các tỉnh Đồng Nai, Bình Phước, Tiền Giang, Long

An, Vĩnh Long, Bến Tre,... Đến những năm đầu thế kỉ XXI, NBH được tổ Phát Nhất Sùng Đức tại Đài Loan phong làm Điểm truyền sư, số lượng người tin theo cũng ngày một tăng lên. Từ một vài lớp học ban đầu dành chung cho người tin theo, họ đã tổ chức nhiều lớp học đạo dành cho các đối tượng khác nhau như trẻ em, học sinh sinh viên, người đi làm, người lớn tuổi. Các lớp đào tạo Giảng sư được quan tâm đặc biệt. Khi Phật đường ở Việt Nam đã đi vào ổn định, Điểm truyền sư NBH cũng bắt đầu truyền đạo ra nước ngoài, và đạt được thành tựu bước đầu. Ở Campuchia, Mỹ, Thái Lan đều có Phật đường do bà quản lý và hàng năm đều mở lớp Pháp hội để giảng dạy giáo lý [Phạm Thị Bích Ngọc, 2013: 42-43].

Vào khoảng năm 2010, nhánh Phát Nhất Linh Ân du nhập vào thành phố Hồ Chí Minh thông qua một số người Hoa và người Việt đi lập gia đình ở Đài Loan. Dựa trên mối quan hệ với người dẫn đường, họ thuê nhà để lập hai Phật đường lớn ở quận 11 và quận Bình Tân. Còn tổ Hưng Nghi có thời điểm vào Việt Nam tương đương với nhánh Phát Nhất Sùng Đức, nhưng không rõ phương thức du nhập vào thành phố lớn nhất nước ta. Trụ sở của họ đặt tại Phật đường ở quận 12 [Phạm Thị Bích Ngọc, 2013: 42-43].

Theo một nghiên cứu khác thì Nhất Quán đạo được một số sinh viên, người lao động từ Đài Loan trở về truyền bá vào Việt Nam những năm 1980-1990. Phật đường đầu tiên được thành lập bởi một người Hoa tên CĐH. Người đàn ông này khi học ở Đài Loan đã theo Nhất Quán đạo nhánh Phát Nhất Sùng Đức và khi trở về Việt Nam năm 1989, sau đó dựng Phật điện đầu tiên trong một căn hộ đi thuê ở thành phố Hồ Chí Minh, đồng thời, bắt đầu truyền bá giáo lý của đạo. Vài năm sau ông CĐH mua một căn nhà và thành lập lên Hợp Đức Phật đường. Theo thời gian một số Điểm truyền sư của các tổ nhánh Nhất Quán đạo ở Đài Loan đã đến Việt Nam.

Một dữ liệu khác về sự truyền bá đầu tiên của Nhất Quán đạo cũng được đề cập đến ngay trong nghiên cứu này. Đó là quá trình thành lập của Vĩnh Đức Phật đường (quận 5). Đây vốn là một cơ sở sinh hoạt tôn giáo của một nhóm người Hoa theo Tiên Thiên đạo nhập cư từ Quảng Châu vào thành phố Hồ Chí Minh những năm 1920. Một gia đình có liên quan đến nhóm này đã xây dựng một tòa nhà vào năm 1965 (nay là quận 5) và trên đỉnh tòa nhà đó dựng Vĩnh Đức đường làm nơi thờ cúng Vương Mẫu Nương Nương. Có khoảng một trăm

người tham gia vào các nghi lễ và hoạt động cộng đồng tại đây dưới sự lãnh đạo của người phụ nữ họ Trần. Sau năm 1975, cơ sở này vẫn tồn tại như một ngôi chùa Phật giáo được đăng ký với Giáo hội Phật giáo Việt Nam, tuy nhiên mọi hoạt động thờ cúng theo Nhất Quán đạo đều chấm dứt. Năm 2010, cơ sở này đã bị thu hồi và bây giờ nơi đây chỉ được coi là tài sản riêng của con gái nuôi của bà Trần². Cuối năm 1980, do sức khỏe suy yếu, bà Trần bắt đầu tìm kiếm một thầy mới thông qua linh cảm có thể tiếp tục công việc và phục hồi cộng đồng, tuy nhiên, tất cả các tên nữ mà bà trình lên Vương Mẫu nương nương đều bị từ chối. Sau một thời gian, tên của một thầy mà bà không quen biết đã được “tiết lộ” đó là “thầy Quách” (là người họ Quách, Đài Loan). Hiện ông đã ngoài bảy mươi tuổi, trước khi đến Việt Nam, được biết, ông đã từng làm thư ký của Trần Hồng Trân (người sáng lập Phát Nhất Sùng Đức) trong nhiều năm. Điểm truyền sư họ Quách đến Việt Nam lần đầu tiên vào năm 1989 nhằm mục đích tìm kiếm một số cơ hội thương mại. Trong thời gian ở thành phố Hồ Chí Minh, ông Quách đã vào nhà hàng chay do bà Trần điều hành nhiều lần, nhưng họ vẫn chưa trò chuyện với nhau. Sau khi ông Quách trở về Đài Loan, bà Trần đã biết được tên đầy đủ của ông thông qua một người quen chung và nhận ra đó chính là cái tên mà bà đã được “tiết lộ” trước đó trong khi cầu nguyện với Vương Mẫu nương nương. Bà đã ngay lập tức liên lạc với ông Quách và cố gắng thuyết phục ông quay lại càng sớm càng tốt. Vào cuối năm 1990, ông Quách trở lại Việt Nam và bắt đầu truyền bá giáo lý Nhất Quán đạo với sự tham gia của bà Trần cùng cộng đồng của bà. Cơ sở thờ tự của bà Trần đã được đặt tên mới là Vĩnh Đức Phật đường. Năm 1991, sau Tết Nguyên đán năm ngày, đã có khoảng 500 người cầu đạo và được thầy Quách điểm đạo (với sự hỗ trợ của một điểm truyền sư khác) [Grzegorz Frąszczak, Lukas K. Pokorny, 2023: 317-319].

Những nghiên cứu trên đều cho thấy rằng Nhất Quán đạo được du nhập, truyền bá vào Việt Nam vào cuối 80, đầu thập niên 90 của thế kỷ XX và người Hoa tại thành phố Hồ Chí Minh chính là cộng đồng sớm nhất tiếp nhận Nhất Quán đạo. Hình thức truyền đạo của hiện tượng tôn giáo này chủ yếu là truyền miệng, dựa trên mạng lưới quan hệ xã hội của cá nhân (thông qua quan hôn nhân, sự giới thiệu của người thân, họ hàng, bạn bè, đồng nghiệp) mà đặc biệt người Hoa lại là cộng đồng có mạng lưới quan hệ thân tộc hoặc bang hội mạnh mẽ,

kết nối chặt chẽ. Sự tương đồng về mặt văn hóa và hệ tư tưởng của người Hoa ở Việt Nam với người Hoa ở Đài Loan đã làm cho Nhất Quán đạo dễ dàng được chấp nhận, từ đó giúp hiện tượng tôn giáo này có thể bén rễ và phát triển ở Việt Nam và thu hút một bộ phận người Việt tin theo.

2. Một số hoạt động quản lý tổ chức của Nhất Quán đạo tại Việt Nam

Nhất Quán đạo được nhiều nhà nghiên cứu nhận định là một hiện tượng tôn giáo mới du nhập từ Đài Loan vào Việt Nam. Do chưa được công nhận tính hợp pháp nên trong bài viết này, những hoạt động quản lý tổ chức của Nhất Quán đạo sẽ được làm rõ bằng cách phân tích sự hiện diện của các tổ nhánh trên địa bàn nhiều tỉnh thành phố, sự gia tăng về người tin theo và cơ sở thờ tự trong những năm gần đây, cũng như một số hoạt động hướng tới việc được cấp phép sinh hoạt và được công nhận tư cách pháp nhân của một tổ chức tôn giáo trong tương lai.

Về các tổ nhánh của Nhất Quán đạo

Nhất Quán đạo không có một tổ chức Giáo hội trên phạm vi toàn cầu như Công giáo mà cơ cấu tổ chức có sự tương đồng với đạo Tin Lành. Tại Đài Loan, Nhất Quán đạo có rất nhiều chi phái (tổ và nhánh). Một tổ có rất nhiều nhánh hoạt động độc lập với nhau. Từ 13 tổ và 18 nhánh ban đầu từ Trung Quốc đại lục truyền vào Đài Loan, sau 60 năm phát triển thì các nhóm đã tiếp tục chia tách và sinh thêm nhiều chi nhánh. Hiện ở Đài Loan có ít nhất 100 chi nhánh và số lượng người tin theo đã đạt tới gần hai triệu. Trong đó, tổ Phát Nhất, tổ Hưng Nghi, tổ Bảo Quang, tổ Cơ Sở và các nhánh của nó có độ bao phủ rộng nhất, chiếm khoảng 90% Phật đường của Nhất Quán đạo; ngoài ra còn có các tổ khác (như Văn Hóa, Pháp Thánh, Càn Nhất, Thiên Tường, Thiên Chân, Kim Quang, Minh Quang, Huệ Quang, Hạo Nhiên, An Đông, Trung Dung, Thường Châu). Có 13 tổ đăng kí vào “Tổng Hội Nhất Quán đạo Trung Hoa dân quốc” (thành lập vào tháng 3/1988) với số lượng người tin theo chiếm 93% tổng số người tin theo Nhất Quán đạo ở Đài Loan [Dương Lư Xương, 2010: 42]. Từ những năm 1970 trở lại đây, với sự phát triển kinh tế nhanh chóng của Đài Loan và làn sóng di cư của người Hoa, những tổ nhánh này đã đẩy mạnh việc truyền bá Nhất Quán đạo ra nhiều khu vực và quốc gia trên thế giới, đặc biệt, tại những nơi có người Hoa sinh sống, trong đó có Việt Nam.

Một nghiên cứu của học giả Đài Loan đề cập đến nhiều tổ nhánh của Nhất Quán đạo đã du nhập vào Việt Nam với các mốc thời gian khá cụ thể. Năm 1988, Văn Hóa đạo trường và Hạo Nhiên Hạo Đức đạo trường đã được thiết lập cơ sở đầu tiên tại thành phố Hồ Chí Minh. Cũng tại thành phố này nhiều nhóm kiến lập Phật đường đầu tiên của mình như Phát Nhất Sùng Đức (năm 1991), Phát Nhất Từ Pháp (năm 1992), Hưng Nghi Đài Bắc đạo trường (năm 1993). Sau đó, Phát Nhất Thiên Ân kiến lập Hải Đức đường vào năm 1994 tại thị xã Châu Đốc (tỉnh An Giang); Bảo Quang Kiến Đức đạo trường kiến lập Lại Thị đường năm 1994, Thiên Sùng đường vào năm 1995; Phát Nhất Linh Ân kiến lập Sùng Kính đường cũng trong năm này. Thường Châu đạo trường kiến lập một Phật đường vào năm 1997. Cơ Sở Thiên Cơ đạo trường kiến lập Thiên Vân đường vào năm 1998. Các cơ sở trên đều ở Thành phố Hồ Chí Minh; ngoài ra còn có Giác Minh đường của Phát Nhất Thiên Nguyên; Hoàng Tế đường của Phát Nhất Từ Pháp đạo trường. Thông qua các cơ sở này, mỗi nhóm cũng đã tạo lập một số Phật đường trong nội đô và vùng ngoại ô thành phố Hồ Chí Minh; một số nhóm cũng đã mở rộng sang các khu vực khác như Hà Nội. Tuy nhiên, hầu hết các nhóm hiện nay chỉ đang trong giai đoạn đầu của hoạt động phát triển đạo [Mộ Vũ, 2002: 167-169].

Theo nghiên cứu mới nhất của một người Việt du học ở Học viện Sùng Đức (Đài Loan), hiện nay nhiều cơ sở của các tổ nhánh Nhất Quán đạo đã được thiết lập tại ba miền của Việt Nam. Các tổ đang hoạt động ở Việt Nam gồm có Thiên Tường, Thường Châu, Thiên Chân, Hưng Nghi, Bảo Quang, Cơ Sở, Văn hóa, Hạo Nhiên. Tổ Phát Nhất ở Việt Nam gồm có các nhánh Phát Nhất Sùng Đức, Phát Nhất Thiên Nguyên Trường Thánh, Phát Nhất Từ Pháp Quảng Tế, Phát Nhất Linh Ân, Phát Nhất Từ Tế, Phát Nhất Thiên Ân, Phát Nhất Đức Hóa, Phát Nhất Quang Diệu, Phát Nhất Minh Bản, Phát Nhất Huệ Âm. Trong số đó, Phát Nhất Sùng Đức là nhánh có sự phát triển và phạm vi ảnh hưởng mạnh nhất [Nguyễn Hồng Thúy Kiều, 2024: 35, 36]. Một nghiên cứu khác đề cập đến sự tồn tại của nhánh Bảo Quang Kiến Đức, Bảo Quang Sùng Chính, Bảo Quang Ngọc Sơn [Trương Văn Chung, 2016: 452]. Những dữ liệu này cho thấy từ cuối thập niên 80 thế kỷ XX cho đến những năm đầu thế kỷ XXI, có ít nhất tám tổ Nhất Quán đạo ở Đài Loan lần lượt đến truyền đạo và gây dựng cơ sở của mình ở Việt Nam và số lượng các chi nhánh ngày càng gia tăng. Trong thời gian gần đây, các tổ nhánh đã nỗ lực mở rộng hoạt động tại

nhiều địa phương trên cả nước, nhất là các tỉnh thành phố Hồ Chí Minh, Đồng Nai, Long An, Tiền Giang, Hà Nội, Hà Nam... Các tổ nhánh này hoạt động độc lập với nhau nhưng có sự liên kết, hợp tác nhất định, đúng như đặc điểm của tổ chức Nhất Quán đạo ở Đài Loan cũng như các quốc gia, vùng lãnh thổ khác trên thế giới. Trong một sự kiện cuối năm 2024 để tiến tới thành lập Tổng hội Nhất Quán đạo Việt Nam, tác giả thấy được sự hiện diện của lãnh đạo hai nhánh Phát Nhất Sùng Đức và Cơ Sở Trung Thử tại Việt Nam là Điểm truyền sư họ Quách và điểm truyền sư họ Hồng.

Về các cơ sở và tín đồ của Nhất Quán đạo

Rất khó thống kê cụ thể số lượng người tin theo và Phật đường của Nhất Quán đạo ở Việt Nam hiện nay. Con số đầu tiên được đưa ra là vào những năm 2013 tại thành phố Hồ Chí Minh có 20 Phật đường của Phát Nhất Sùng Đức, với trên 10.000 người đã cầu Đạo [Phạm Thị Bích Ngọc, 2013: 113]. Nhánh Phát Nhất Linh Ân có 1500 người tin theo (mà đa số là người Hoa) với 100 Phật đường [Trương Văn Chung, 2016: 452]. Một số liệu mà tác giả cho rằng ước tính khá hợp lý là năm 2020 ở thành phố Hồ Chí Minh có khoảng vài nghìn, còn trên cả nước có khoảng 25.000 người tin theo Nhất Quán đạo. Những con số người tin theo này là khá nổi bật so với các hiện tượng tôn giáo mới khác [Grzegorz Frąszczak, Lukas K. Pokorny, 2023: 452]. Còn theo phỏng vấn Điểm truyền sư LTQ của tác giả vào năm 2021, Nhất Quán đạo có hơn 12.000 ngôi Phật đường đã được thiết lập ở hơn 50 tỉnh thành ở Việt Nam và hơn hai triệu Đạo thân người Việt Nam (bao gồm cả người đang ở Đài Loan học tập, lao động), riêng ở thành phố Hồ Chí Minh là trên 19.000 người [PVS, nữ, sinh năm 1980, TP. HCM, 2021]. Đây cũng là con số Nhất Quán đạo tự khai trong hồ sơ đăng ký Cấp chứng nhận hoạt động tôn giáo gửi Ban Tôn giáo Chính phủ, tất nhiên đây là số liệu chưa thể kiểm chứng.

Hiện nay, đa số người tin theo là người Việt, đồng thời số lượng cũng tăng qua các năm. Trong vài năm gần đây, Nhất Quán đạo có gắng thu hút tầng lớp lao động, công nhân đến với đạo. Quan sát một buổi lễ Vu Lan tại Vĩnh Đức Phật đường (quận 5, thành phố Hồ Chí Minh) vào năm 2019 thì tổng số có 58 người tham dự, trong đó có 19 người Hoa. Nữ giới chiếm tỷ lệ đa số. Độ tuổi của họ khoảng từ 16 đến 70 tuổi. Người tham dự chủ yếu làm nghề buôn bán, nội trợ; ngoài ra có một số ít là học sinh sinh viên, người nghỉ hưu, nhân viên.

Những con số này khá tương đồng với thông tin, dữ liệu trong nghiên cứu của các tác giả khác; theo đó, 80 - 90% Đạo thân là người Kinh, chỉ khoảng 10 - 20% là người Hoa; đa số là phụ nữ (60%), độ tuổi trung bình khoảng 40 tuổi; nghề nghiệp chủ yếu là công nhân, nông dân, tham gia điều hành doanh nghiệp nhỏ [Grzegorz Frąszczak, Lukas K. Pokorny, 2023: 321, 322]. Một điều dễ nhận thấy là Nhất Quán đạo thu nhận người tin theo chủ yếu thông qua mối quan hệ gia đình, bạn bè, đồng nghiệp của người tin theo. Thông thường một người theo thì cả gia đình sẽ theo. Ví dụ Đàn chủ Vĩnh Đức Phật đường (quận 5, thành phố Hồ Chí Minh) là một phụ nữ người Hoa (nhóm Quảng Đông) thì ba con và chồng (nhóm Triều Châu) đều theo đạo, bản thân người này theo đạo do mẹ nuôi là người tạo lập Phật đường trước đó.

Về hoạt động hướng tới việc được cấp phép sinh hoạt và công nhận tư cách pháp nhân của một tổ chức tôn giáo

Từ năm 1990 - 2016, Nhất Quán đạo chủ yếu hoạt động trong trạng thái bí mật. Những người đứng đầu nhánh Phát Nhất Sùng Đức hầu như không có động thái đăng ký hoạt động với cơ quan quản lý. Tuy nhiên, những người tin theo vẫn luôn muốn được chính quyền cấp phép hoạt động và dần tiến tới được công nhận là một tổ chức tôn giáo hợp pháp để việc truyền đạo, sinh hoạt tôn giáo được thuận lợi. Một nghiên cứu cho biết năm 2008, Phát Nhất Sùng Đức đã chính thức liên hệ với Ban Tôn giáo Chính phủ (nay là Bộ Dân tộc và Tôn giáo) về việc đăng ký hoạt động tôn giáo của họ nhưng không nhận được bất kỳ phản hồi nào [Grzegorz Frąszczak, Lukas K. Pokorny, 2023: 314].

Kể từ khi *Luật tín ngưỡng, tôn giáo* ra đời năm 2016, những người đứng đầu các tổ nhánh Nhất Quán đạo ở Việt Nam đã tích cực thực hiện việc đăng ký hoạt động với mong muốn thành lập Tổng hội Nhất Quán đạo Việt Nam trong tương lai gần. Tháng 11/2019, hồ sơ đăng ký Cấp chứng nhận hoạt động tôn giáo của Nhất Quán đạo đã được gửi tới Bộ Nội vụ (Ban Tôn giáo Chính phủ-nay là Bộ Dân tộc và Tôn giáo), các cơ quan ban ngành liên quan xem xét nhưng tính đến thời điểm hiện tại vẫn chưa nhận được phản hồi chính thức. Vào tháng 11/2023, Văn phòng tại miền Bắc và Văn phòng tại miền Nam của Tổng hội Nhất Quán đạo Việt Nam (hướng tới thành lập trong tương lai), Trung tâm hỗ trợ khu vực miền Bắc và Trung tâm hỗ trợ khu vực miền Nam của Tổng hội Nhất Quán đạo Đài Loan đã được thành lập

với nhiệm vụ đóng vai trò là cầu nối quan trọng giữa các Phật đường ở mọi tỉnh thành với Ban Tôn giáo, Bộ Công an và các cơ quan chính quyền liên quan ở mọi cấp của chính phủ Việt Nam, đồng thời, thúc đẩy thúc đẩy việc sớm được công nhận hợp pháp của Nhất Quán đạo ở nước ta [Mạng thông tin toàn cầu Nhất Quán đạo, 2023].

Trong suốt một thời gian dài từ khi Nhất Quán đạo du nhập vào Việt Nam cho đến những năm 2022, các cơ quan an ninh cũng như phương tiện truyền thông đại chúng của Việt Nam vẫn xếp Nhất Quán đạo vào “đạo lạ” chưa được nhà nước công nhận là tổ chức tôn giáo; đồng thời, việc truyền bá Nhất Quán đạo bị liệt vào dạng truyền bá tôn giáo trái phép³. Nhìn chung, các cơ quan ban ngành vẫn còn khá lúng túng, do dự trong việc nhận diện Nhất Quán đạo; biện pháp ứng xử của các cơ quan an ninh chủ yếu là lập biên bản; thu giữ toàn bộ kinh sách tài liệu và đồ vật liên quan; yêu cầu những người tham gia sinh hoạt đạo phải cam đoan, ký cam kết không tái diễn hoạt động; khuyến cáo nhân dân không bị lôi kéo tham gia, nếu phát hiện có hoạt động của Nhất Quán đạo thì phải thông báo ngay cho chính quyền địa phương. Tuy nhiên, động thái gần đây của các cơ quan ban ngành trung ương, địa phương đã chỉ ra rằng, Việt Nam đang có có những chuyển biến đáng chú ý trong nhận thức và ứng xử với Nhất Quán đạo. Cụ thể: Ngày 19/7/2023, đại diện Ban Tôn giáo Chính phủ (nay thuộc Bộ Dân tộc và Tôn giáo), đại diện Ban Tôn giáo (Sở Nội vụ) (nay là Sở Dân tộc và Tôn giáo) tỉnh Tiền Giang cùng đại diện chính quyền sở tại đã đến thăm và làm việc một số cơ sở Nhất Quán đạo trên địa bàn tỉnh Tiền Giang là Phật đường Từ Học (xã Phước Thạnh, thành phố Mỹ Tho) và Phật đường Từ Lễ (xã Long An, huyện Châu Thành). Theo chính quyền tỉnh Tiền Giang hiện có 11 Phật đường của Nhất Quán đạo đang hoạt động tại tỉnh; người tin theo đa số là nông dân, công nhân, người kinh doanh buôn bán; họ am hiểu cơ bản và áp dụng giáo lý, giáo luật của đạo vào cuộc sống [Nhật Quang, 2023]. Đến cuối năm 2024 đầu năm 2025, ba điểm nhóm đầu tiên của Nhất Quán đạo đã được chính quyền một số địa phương cấp đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung. Ngày 28/12/2024, được sự chấp thuận của UBND phường Châu Sơn, nhóm người tin theo Nhất Quán đạo tại phường Châu Sơn (thành phố Phủ Lý, tỉnh Hà Nam) với tên gọi “Phật đường Quý Đức” đã long trọng tổ chức lễ đón nhận “Giấy chứng nhận điểm nhóm sinh hoạt tôn giáo tập trung”. Để có được sự đăng ký chính thức này thì trước

đó, điểm nhóm Phật đường Quý Đức đã hoàn thiện hồ sơ đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung theo quy định tại khoản 2, Điều 16, Luật tín ngưỡng, tôn giáo dưới sự cho phép của Ban Tôn giáo Chính Phủ, Sở Nội vụ cùng chính quyền địa phương là UBND thành phố Phủ Lý và UBND phường Châu Sơn. Chiều ngày 08/01/2025, đại diện của Nhất Quán đạo tại Việt Nam và đại diện điểm nhóm sinh hoạt tập trung tại phường Châu Sơn cùng một số người tin theo đã đến chào xã giao và chúc Tết Sở Nội vụ tỉnh Hà Nam. Tiếp và làm việc với điểm nhóm có Phó Giám đốc Sở Nội vụ, Phó Trưởng Phòng Tôn giáo, tín ngưỡng cùng các chuyên viên thuộc Phòng Tôn giáo, Tín ngưỡng. Theo đó, quan điểm của chính quyền địa phương (Sở Nội vụ tỉnh Hà Nam) cho rằng, “Nhất Quán đạo là *tôn giáo tồn tại, phát triển trên thế giới* (hoạt động tại 80 quốc gia và vùng lãnh thổ) và đã có hoạt động tại 06 tỉnh, thành phố ở Việt Nam, trong đó có tỉnh Hà Nam” [Phòng Tôn giáo tín ngưỡng Sở Nội vụ tỉnh Hà Nam, 2025]. Tiếp đó, ngày 16/01/2025, Ủy ban nhân dân xã Tân Bình huyện Vĩnh Cửu tỉnh Đồng Nai đã có công văn số 50 /UBND “V/v chấp thuận sinh hoạt tôn giáo tập trung điểm Phật đường Hòa Đức theo Nhất Quán đạo” cho nhóm người tin theo ấp Tân Triều (23 người) thuộc địa bàn xã này với người đại diện điểm nhóm là ông NTL. Ngày 23/02/2025, UBND xã Tân Bình đã tổ chức lễ trao văn bản chấp thuận đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung cho điểm nhóm Phật đường Hòa Đức. Cũng tại Đồng Nai, ngày 11/3/2025, Ủy ban nhân dân phường Tân Phong thành phố Biên Hòa tỉnh Đồng Nai đã có công văn số 231/UBND-TG “V/v trả lời việc đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung” chấp thuận cho Phật đường Huệ Đức thuộc địa bàn phường đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung (khoảng 30 người) với người đại diện điểm nhóm là bà BTMĐ.

Như vậy, trong khoảng thời gian từ năm 2024 đến nay, Nhất Quán đạo đã có ba điểm nhóm được đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung theo đúng luật pháp hiện hành của Việt Nam.

Kết luận

Có thể khẳng định rằng Nhất Quán đạo là một hiện tượng tôn giáo mới du nhập từ Đài Loan vào Việt Nam vào những năm 1990. Hiện tượng tôn giáo này ban đầu gắn liền với cộng đồng người Hoa tại thành phố Hồ Chí Minh sau đó dần có sự lan tỏa mạnh mẽ đến cộng đồng người Kinh tại nhiều tỉnh thành. Với sự gia tăng về số lượng

người tin theo, cơ sở thờ tự trong cả nước, giao lưu nhiều mặt của Việt Nam với Đài Loan ngày càng phát triển; hợp pháp hóa hoạt động đã trở thành một yêu cầu tất yếu đối với bản thân Nhất Quán đạo. Những thông tin từ các cơ quan quản lý Nhà nước cho thấy tại một số địa phương nhất định, các nhóm Nhất Quán đạo vẫn được hoạt động công khai. Trước sự phát triển, thu hút người tin theo của hiện tượng tôn giáo này thì các cơ quan chính phủ bắt đầu tiến hành những khảo sát, đánh giá có tính thực tế, tính công khai về hoạt động của Nhất Quán đạo để tiến tới việc trả lời hồ sơ đăng ký Cấp chứng nhận hoạt động tôn giáo đã được gửi tới Bộ Nội vụ (nay là Bộ Dân tộc và Tôn giáo). Đến đầu năm 2025 các cơ quan ban ngành từ trung ương đến địa phương đã có sự thay đổi rất đáng lưu ý về nhận thức cũng như phương thức ứng xử với Nhất Quán đạo và chính thức cấp đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung cho điểm nhóm Nhất Quán đạo trên cả hai miền Nam Bắc. Nhất Quán đạo vẫn đang nỗ lực trong quá trình xin cấp đăng ký sinh hoạt tôn giáo tập trung nhiều địa phương trên cả nước, tuy còn gặp rất nhiều khó khăn nhưng đây cũng là những dấu hiệu khá tích cực cho quá trình tiến tới được công nhận tư cách pháp nhân của một tổ chức tôn giáo tại Việt Nam./.

CHÚ THÍCH:

- 1 Về mặt tổ chức nhân sự, Nhất Quán đạo từ thời Trương Thiên Nhiên cho tới nay có 10 cấp chức, được xếp theo thứ tự quyền lực từ trên xuống bao gồm: Giáo chủ hay còn gọi là Sư Tôn và Sư Mẫu (Trương Thiên Nhiên và vợ của ông là Tôn Tổ Chân), Đạo Trưởng, Lão Tiên Nhân, Tiên Nhân, Điểm truyền sư, Đàn chủ, Giảng sư, Bàn sư nhân viên, Tam tài và cuối cùng là Đạo thân (tín đồ nói chung). Ở Việt Nam hiện nay, người có địa vị cao nhất là Điểm truyền sư, sau đó là đến Giảng sư, Đàn chủ và cuối cùng là Đạo thân. Còn các đội chức năng chịu trách nhiệm phục vụ Đạo trưởng trên các lĩnh vực Văn thư, Đàn vụ, Chiêu đãi và Nấu ăn. Đối với mỗi cấp Tiên nhân, Điểm truyền sư, Giảng sư, Đàn chủ đều có yêu cầu cụ thể về niềm tin, sự đóng góp với Đạo, quá trình học tập.
- 2 Người này hiện là Đàn chủ của Vĩnh Đức Phật đường (quận 5).
- 3 Tổng hợp từ các báo điện tử: anhp.vn (ngày đăng 10/11/2022), vietnamnet.vn (ngày đăng 1/6/2022), tienphong.vn (ngày đăng 2/6/2022).....

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Mai Thùy Anh (2021), “Nhất Quán đạo – hiện tượng tôn giáo mới với cộng đồng người Hoa thành phố Hồ Chí Minh”, hội thảo Hiện tượng tôn giáo mới hiện nay, thực trạng và giải pháp, Ủy ban Trung ương Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, Hà Nội.
2. Trương Văn Chung chủ biên (2016), Tôn giáo mới: nhận thức và thực tế, Nxb Đại học Quốc gia thành phố Hồ Chí Minh.
3. Nikolas Broy (2019), “Maitreya’s Garden in the Township: Transnational Religious Spaces of Yiguandao Activists in Urban South Africa”, *China Perspectives*, 2019-4, p. 27-36.
4. Nikolas Broy (2022), “Nodes and Hubs: An Exploration of Yiguandao Temples as Portals of Globalization”, *Religions*, 13(4): 366.
5. Grzegorz Frąszczak, Lukas K. Pokorny (2023), "Yiguandao in Vietnam: A Preliminary Exploration", *Vienna Journal of East Asian Studies*, Volume 15, p. 310–334.
6. 阮紅翠嬌 (Nguyễn Hồng Thúy Kiều, 2024) 一貫道發一崇德在越南的道務發展之探析 (Một nghiên cứu thảo luận và phân tích sự truyền bá phát triển của Nhất Quán đạo Phát Nhất Sùng Đức ở Việt Nam), 一貫道崇德學院：碩士論文 (Học viện Nhất Quán đạo Sùng Đức: luận văn thạc sĩ).
7. Phạm Thị Bích Ngọc (2013), Nhất Quán đạo - hiện tượng tôn giáo mới ở thành phố Hồ Chí Minh, luận văn Thạc sĩ, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn (Đại học Quốc gia thành phố Hồ Chí Minh).
8. 慕禹 (Mộ Vũ, 2022), 一貫道概要 (Đại cương Nhất Quán đạo), 臺南：龍巨書局出版 (Đài Nam: Nhà sách Thiên Cự xuất bản).
9. 杨流昌 (Dương Lưu Xương, 2010), 天道传奇一貫道在台湾的传播与影响 (Thiên Đạo truyền kỳ: Sự truyền bá và ảnh hưởng của Nhất Quán đạo ở Đài Loan), 中央民族大学：博士论文 (Trường đại học Dân tộc trung ương: luận văn tiến sĩ).
10. Phòng Tôn giáo tín ngưỡng Sở Nội vụ tỉnh Hà Nam (2025), Điểm nhóm sinh hoạt tập trung của “Nhất Quán đạo” tại phường Châu Sơn, thành phố Phủ Lý đến chào xã giao và chúc Tết Sở Nội vụ tỉnh Hà Nam, <https://snv.hanam.gov.vn/Pages/diem-nhom-sinh-hoat-tap-trung-cua-nhat-quan-dao-tai-phuong-chau-son-thanh-pho-phu-ly-den-chao-xa-giao-va-chuc-tet-so.aspx>, ngày đăng 09/01/2025, ngày truy cập 07/03/2025.
11. Quốc hội (2016), Luật số 02/2016/QH14 của Quốc hội: LUẬT TÍN NGƯỠNG, TÔN GIÁO, <https://vanban.chinhphu.vn/?pageid=27160&docid=187900>, ngày truy cập 07/03/2025.
12. Nhật Quang (2023), Ban Tôn giáo Chính phủ thăm và làm việc tại các cơ sở Nhất Quán đạo trên địa bàn tỉnh Tiền Giang, <https://btgcp.gov.vn/tin->

- hoat-dong-cua-ban-ton-giao-chinh-phu/ban-ton-giao-chinh-phu-tham-va-lam-viec-tai-cac-co-so-nhat-quan-dao-tren-dia-ban-tinh-tien-giang-postZQR8kblndA.html, ngày đăng 22/7/2023, ngày truy cập 14/6/2024.
13. 一貫道全球資訊網 (Mạng thông tin toàn cầu Nhất Quán đạo, 2023), 越南南區胡志明辦事處 (Văn phòng phía Nam Việt Nam thành phố Hồ Chí Minh, <https://www.i-kuantao.com/web.php?html=action3&Fid=20219&Tsubject=639>, ngày truy cập 1/4/2025).
14. 一貫道全球資訊網 (Mạng thông tin toàn cầu Nhất Quán đạo, 2023), 越南北區河內辦事處 (Văn phòng phía Bắc Việt Nam Hà Nội), <http://gi-kuantao.com/web.php?html=action3&Fid=20219&Tsubject=638>, ngày truy cập 1/4/2025.

Abstract

SOME RELIGIOUS ACTIVITIES OF YI GUAN DAO IN VIETNAM TODAY

Mai Thuy Anh

Institute for Religious Studies, VASS

Yi Guan Dao (Nhất Quán Đạo) is a new religious phenomenon that was introduced to Vietnam from Taiwan during the 1980s–1990s. This religious movement has been actively operating with regular religious practices and shows signs of spreading across southern provinces such as Ho Chi Minh City, Long An, Tiền Giang, Đồng Tháp, and others. It presents certain challenges for state management and has attracted increasing interest from researchers. This article aims to clarify the introduction and dissemination of Yi Guan Dao in Vietnam, as well as some aspects of the organizational and religious management activities of this movement in recent times.

Keywords: Yi Guan Dao in Vietnam, new religious movement, religious activities